

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОЇ У ПІДЛІТКІВ: СУЧАСНІ ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

У статті піднімається питання використання сучасних виховних технологій у навчально-виховному процесі закладів середньої освіти з формування національно-культурної ідентичності. Звертається увага на сучасне розуміння сутності виховної технології та її специфіки. Розкривається специфіка використання тренінгу та квесту у виховній діяльності

Питання формування національно-культурної ідентичності підлітків набуває значущості в умовах загрози цілісності України, соціальної і економічної нестабільності, що загострює роль кожного у житті країни, усвідомлення себе як творця власного майбутнього і майбутнього країн, вибір життєвої мети та засобів для її досягнення.

Окремі аспекти розроблення технології формування національно-культурної ідентичності підлітків у сучасних умовах представлені в дослідженнях І. Беха, В. Білоусової, М. Боришевського, С. Гончаренка, Г. Данилової, О. Кононко, А. Нісімчук, Т. Поніманської, О. Ростовцевої, Г. Селевко, Г. Сороки, О. Столяренко, Ю. Стежка, Ю. Танюхіна, Т. Шангірей, І. Шевчука та інших.

Виходячи з викликів сьогодення важливо здійснити поглиблення теоретико-методологічних засад формування національно-культурної ідентичності підлітків, продовжити розробку та апробацію особистісно орієнтованих технологій.

Ідею особистісно орієнтованого виховання описує в своїй науковій праці І. Бех., яка втілює демократичні, гуманістичні ідеї стосовно формування та розвитку особистості. Сьогодні наука звертає свій погляд на кожну окрему дитину, на розвиток особистості, її найкращих рис і талантів,

так як кожна особистість є носієм ціннісної системи. «Особисті цінності не повинні бути замкненими у внутрішньому світі людини, а бути тими засобами, за допомогою яких цей світ стає відкритим для іншої людини і до того, що її оточує» – І. Бех. Вчений обґрунтував психолого-педагогічні умови, які є основою реалізації особистісно орієнтованого виховання шляхом створення новітніх виховних технологій. В першу чергу – це «формування у суб'єкта здібності і бажання усвідомлювати себе як особистість», «культивування у вихованні цінності іншої людини», «культивування у вихованні досвіду свободи приймати особисті рішення».

У контексті зазначеного інтерес викликає визначення поняття «виховна технологія». «Під виховною технологією розумітимемо систему теоретично обґрунтованих (на основі глибоких знань про психологію вихованця) й підтверджених практикою способів, прийомів, процедур розгортання гуманістично спрямованого змісту та організаційно доцільних умов виховної діяльності, які забезпечують підвищення рівня вихованості особистості.

Тож виховна технологія – це особливий жанр переконуючої педагогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Вона принципово заперечує рівень абстрактних умоглядних побудов – суджень, які часто використовуються у виховному процесі. Такі побудови декларують верховні духовні істини, на які має орієнтуватися вихованець у своєму особистісному зростанні. Умоглядність цих верховних духовних суджень пояснюється їх апеляцією до сенсу життя людини, її місця у світоіснуванні» [1]/

Без сумніву, особливо цінним у науковому доробку К. Чорної є визначення й обґрунтування технології виховання підростаючого покоління – це не застигла, обмежена жорсткими рамками модель виховного процесу. Вихід на технологічний рівень проектування виховного процесу робить педагога високо професійним спеціалістом, розкріпачує його, виступає альтернативою формалізму, значно підсилює роль самого вихованця, розкриває нові горизонти розвитку творчості. Під технологією виховання

варто розуміти деяку технологічну оболонку – простір, в якому комфортно і учителю, і вихованцеві.

Для створення та реалізації виховної технології використовується алгоритм управління, який охоплює кілька етапів: орієнтування (формування уявлення про виховну мету); виконання (реалізації методів, прийомів і засобів виховання в передбаченій послідовності); контролю і коригування. Очевидно, що результативність технологій виховання залежить від чіткої постановки мети, завдань та визначення педагогічно доцільних принципів виховання.

Формування національно-культурної ідентичності підлітків здійснюють у процесі навчання та виховання у загальноосвітній школі та за її межами. На переконання А. Бодальова, однією з умов ефективного виховання є створення особливого науково-організованого соціуму, що вирізняється від звичайного середовища вищими за змістом та інтенсивністю характеристик спільної діяльності та спілкування, емоційно й інтелектуально насиченою атмосферою співпраці й творення (Бодальов, А., 1993).

Окремим завданням створення виховної технології виступає оптимальний вибір методів, прийомів і засобів виховної взаємодії. Саме вони визначають специфіку кожної з них і повинні відображати існуючі умови педагогічної діяльності, особистісні особливості педагога та його педагогічний досвід. Можна зробити висновок про достатню складність виховної технології. Виховна технологія передбачає певну програму діяльності. Для її вибору або розробки педагогу необхідно знати: індивідуальні особливості школярів; педагогічну мету, до якої прагне педагог у процесі виховання; умови реалізації технології; можливі форми і методи реалізації виховної технології; власні можливості досягнення мети; термін, за який повинні відбутися ті чи інші особистісні зміни вихованця.

Свою виховну технологію педагог реалізує через індивідуальну методику. Технологія може бути одна, однак методик її практичного застосування – багато. Будь-яка технологія передбачає чітку логіку й

послідовність операцій, виконання яких гарантує високоякісний кінцевий продукт.

Окрім того, цілком логічним бачиться те, що особистісно орієнтовані технології реалізуються в процесі виховання, що складається з послідовно виконуваних виховних заходів. Вони являють собою органічну частину цілісного виховного процесу. Особистісно орієнтована технологія поєднувала тренінгову і квестову роботу.

Організація та проведення тренінгу ставили за мету розвиток об'єктивного оцінювання власних можливостей, позитивне самоствавлення, саморозвиток, самовдосконалення. Нами був розроблений тренінг для підлітків «Я – українець, ми – українці», спрямований на формування національно-культурної ідентичності, що дозволило підліткам краще пізнати себе та інших. Тренінгову роботу ми не зводили лише до розвитку когнітивного компоненту (навчання), завдяки якому у кожного учня формувалося адекватне розуміння самого себе, здійснювалась корекція самооцінки, а й спрямовували на формування відповідних моральних умінь і навичок, що сприяло покращенню міжособистісної взаємодії, залученню дітей до гуманістично орієнтованої діяльності. У ході тренінгу піднімалися проблеми національної ідентичності та реідентичності, громадянської позиції, толерантності, міжкультурної взаємодії, патріотизму, розв'язання міжетнічних конфліктів, розвитку сприятливого мовного середовища, створення єдиного українського контенту.

Важливим було те, що під час тренінгу діти не отримували готових знань, а здобували їх самостійно, власною активною діяльністю.

Тренінг, як правило, проводив тренер (вчитель), котрий організував спілкування з дітьми «на рівних». Тренер мав обов'язково володіти інформацією щодо теми тренінгу; знати методіку проведення тренінгових занять; вміти працювати з аудиторією і володіти методикою виховання. Проведення тренінгу здійснювалося за визначеною структурою, і складалося зі вступної, основної та заключної частин. Завданням вступної частини було

створення сприятливого психологічного простору; вироблення, прийняття засвоєння правил роботи групи; налагодження прямого та зворотного зв'язків «учасник-група» та «група-учасник»; створення ситуації рефлексії.

Усвідомлення виховного потенціалу інноваційних форм і методів спонукало до розроблення квесту з формування національно-культурної ідентичності. У дітей підліткового віку активно формується світогляд, Я-концепція, моральні цінності. Усе це зумовлює необхідність формування національно-культурної ідентичності учнів, які у недалекому майбутньому, творитимуть історію України. Важливо, аби вони не лише любили Україну, а й прагнули працювати на її благо, відчували себе українцями, послуговувалися українською мовою, зберігали традиції, вивчали історію свого народу, розвивали українську культуру. Сучасні дослідники І. Сокол, М. Кадемія, Н. Кононець, О. Ільченко, О. Мішагіна звертають увагу на виховний потенціал квестів та їх активне впровадження в освітній процес.

Квест є популярною ігровою формою серед дітей і учнівської молоді. Він цікавить, передусім, підлітків, які прагнуть справжніх пригод. Квести володіють неабияким творчим потенціалом, їх можуть створювати на основі історичного, героїчного, пригодницького минулого чи футуристичного бачення, на базі комп'ютерної гри, літературного твору, або вони можуть бути класичними, тобто з використанням карт, листів і ключів. Мета квестів – «розшифрування» чи розгадка певних місць на окремій території (школа, музей, вулиця, місто, подвір'я), де діти мають виконати певні дії та одержати підказку (інструкцію, код) до виконання наступного завдання. У такому «зашифрованому» місці гравці знаходять іншу підказку, відтак пошуки продовжуються. Отже, квест – це відгадування непростих і несподіваних загадок (завдань), які стосуються різних сторін українського народу, його духовних і матеріальних цінностей. Гра передбачає швидке і якісне виконання певних завдань і досягнення кінцевої цілі, у результаті чого команда отримує приз. Квести належать до інтерактивних розвивальних ігор,

є надзвичайно цікавими для підлітків, оскільки активізують їхні знання, вміння і навички.

Квест-гра має не лише задану тему і мету, а й певний алгоритм, розподілення ролей, використання доступних ресурсів відповідно до різновиду квесту. Участь у них можуть брати за попередньою заявкою як індивідуальні особи, так і команди. Кількість етапів квесту має бути від 5 до 10; кількість осіб у команді – від 4 до 10; тривалість – 1,5–3 години.

За типами квести є реальними, веб-квести, персональними, сіті-квести, ескейп-рум, екшн-квест, квест-перформанс, хоррор квест, морфеус-квест.

Отже, особистісно орієнтована технологія формування національно-культурної ідентичності підлітків у закладах загальної освіти здатна забезпечити у сучасних умовах ефективність підготовки усіх суб'єктів виховного процесу до активної взаємодії.

Література:

1. Бех, І. Д. (2014). Інноваційна виховна технологія : сутнісні положення і шляхи реалізації. *Педагогіка і психологія*, 1, 12–17.
2. Бодалев, А. А. (1993). Психология межличностных отношений. *Вопросы психологи*, 2, 86-89.
3. Журба К. О. , & Шкільна І. М. (2017). Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків/ *Рідна школа*, 11-12, 44 – 52.
4. Мішагіна, О. Д. *Використання квесту як засобу активізації навчальної діяльності учнів*. Взято з: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34730/
5. Нісімчук, А. С., Падалка, О. С., & Шпак, О. І. (2000). *Сучасні педагогічні технології* .(Навчальний посібник). Київ: Просвіта.
6. Трайнев В. А., Теплышев, В. И. & Трайнев, И. В. (2008). *Новые информационные коммуникационные технологии в образовании*. Москва: Изд. Дашков и К.
7. *Технологія підготовки і проведення квесту*. Взято з http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/page/view.php?id=10827.